

Új időszámítás a Nemzeti Kulturális Alapnál

Beszélgetés L. Simon Lászlóval

Költői, irodalmi pályádról sok mindent elmondta Szakolczay Lajosnak adott interjúdban, amely lapunk múlt év februári számában jelent meg. Azóta nagyot fordult veled a világ. Képviselő lettél, bekerültél a Parlamentbe, elnyerted a Kulturális és Sajtóbizottság elnöki tisztségét, október 16-ától pedig te vagy a Nemzeti Kulturális Alap elnöke. Az íráshoz sem lettél hűtlen, *Személyes történelem* című esszékötetted az Ünnepi Könyvhéten jelent meg. De most, engedd meg, ne a költészet-ről, ne legújabb esszéidről kérdezzek, ne is a médiaügyek dzsungel-harcairól, hanem a Nemzeti Kulturális Alappal kapcsolatos terveidről. Nem véletlenül, számunkra, az igényes, nemzeti hagyományokon alapuló irodalom szereplői és olvasói számára ez az utolsó mentőcsónak.

Ha jól érzékelem, itt nem vezetési stílusváltásról, nem a személyes viszonyulás különbségéről van szó, mint azt nyilatkozataid is sejteni engedik, gyökeres átalakítást tervezel. Mint már többször is hangsúlyoztad, te nem osztasz pénzt, nem döntesz, te csupán összehangolod a szervezet működését a miniszter képviseletében. Azonban, te is tudod, ezen az összehangoláson múlik minden.

– Először azt kérdezném tőled, változik-e a forrás felhasználásának filozófiája, s ha igen, milyen irányban? (Már magát a támogatás kifejezést is félrevezetőnek éreztem. Az odaítélését, a felhasználásának ellenőrzését meg egyenesen megaláznál. A költők állami pénzekért kuncsorognak, írta nemcsak a Népszabadság, a Magyar Nemzet egy-egy kolumnistája is a közelmúltban lenézően és kioktatón. És az útéptető vállalatok nem az állam pénzén építik az utakat? A kakaóbiztos számítógépeket talán az óvodások zsebpénzéből vásárolták az óvodák, nem pedig az adófizetők pénzéből? Arról persze közben bölcsen megfeledeztek a fölényes cikkírók, hogy a magyar irodalmi közösséget a szovjet megszállás után kifosztotta az állam, magához vonta a Baumgarten Alapítvány és az IGE teljes – több bérházat magában foglaló, milliárdos nagyságrendű – vagyont, és soha nem adta vissza. Az író, különösen, ha az „elavultnak számító”

nemzeteszmé és a népi gondolat fertőzőttje, valamint az őt képviselő műhelyek, maradjunk az irodalom háza táján, egyre inkább közellenségnek számítanak. Ha elfogadják a számukra megítélt támogatást, már-már teljesíthetetlen adminisztrációs akadályversenyen kell átbukdászniuk, hogy kisiklatott terveik egy-két töredékét megvalósíthassák. Nem lehetne partneri viszonyt kialakítani velük? Esetleg szövetséget kötni a közös ügy megvalósítása érdekében?)

– Sajnos a láttelellet egyet kell értenem, ugyanakkor a jogos sérelmek felsorolása nem elég a kérdés rendezéséhez. Ezt az elmúlt húsz év is megmutatta, amelynek során az általad felvetetteket magam is sokszor képviseltem, de arra kellett rájönnöm, hogy a politika világában való erőteljesebb kulturális jelenlét nélkül nem fogunk eredményt elérni. Ugyanakkor az elmúlt másfél éves képviselői munkám azt mutatta meg, hogy a Parlamentbe kerülve még

kétharmados támogatottság mellett is sokkal nehezebb a kultúra érdekeit képviselni, mint azt reméltem. Ennek több oka is van. Egyrészt a politika világán belül nagyon rossz a kulturális élet munkásainak, s különösen az íróknak a megítélése, amit mi már csak azért is nehezen fogadunk el, mert az íróknak óriási részük volt a kommunista rendszer megbuktatásában, akár 1956-ra, akár a nyolcvanas évek folyamataira, az MDF létrejöttére és a rendszerváltoztatásra gondolok. Sajnos azt a rehabilitációs munkát, amit én fontosnak tartok, a művészeti élet körüli botrányok nagy mértékben megnehezítik; gondoljunk csak Kertész Ákos írására, amely nem éppen a Kossuth-díjas művészek mértékadó voltáról győzte meg a kormányzó többséget, de még egy sor műballhet sorolhatnék, amelyek mögött akár a szélsőjobbról, akár a radikális liberális oldalról érkező ellenzéki politikai szándékok húzódnak meg. Másrészt valóban olyan terhes örökséget kell magunkkal cipelnünk, ami nagy mértékben szűkíti a mozgásterünket. A minap egy újságíró, miközben a jövő évi kulturális költségvetés számairól faggatott a tévében, a szememre vetette, hogy másfél év elteltével miért mutogatunk még mindig

az előző kormányzatra. Én viszont úgy látom, hogy ha azt kérdezik tőlem, miért nincs tízmilliárd forinttal több a kulturális intézményrendszerre, akkor nem mehetek el szó nélkül amellet a tény mellett, hogy 2002 és 2010 között a szocialisták a szabad demokratákkal karöltve megkésztették hazánk államadósságát, és hosszú évekre előre költöttek el olyan fejlesztési forrásokat, amelyek fenntarthatatlan beruházásokat eredményeztek, például fölösleges járóbeteg-ellátó intézményeket, fürdőket stb. Olyanokat, amelyek nem termelnek gazdasági hasznot, de a fenntartásuk folyamatos forrásbevonást igényel. Csak a szűkebb pátriában most zárták be a vadonatúj dunaújvárosi élményfürdőt, amire a bank már rá is tette a kezét. S ha már nem termelő beruházásokról van szó, különösen fájó, hogy kulturális célú fejlesztés alig történt az elmúlt két kormányzati ciklusban, ez alól legfeljebb az integrált közösségi és szolgáltató terek uniós forrásból történt finanszírozása jelent kivételt. Képviselőként szeretnék látványos eredményekről beszámolni, de azért arról sem szabad megfeledkezni, hogy a kultúrpolitikai munkám mellett egyéni képviselőként a körzetem ügyeit sem hanyagolhatom el, hiszen nem a kulturális élet szereplői juttattak be a Parlamentbe, hanem annak a Fejér megyei térségnek a polgárai, ahol magam is élek. Ezért a kultúra mellett nem hanyagolhatom el a Velencei-tó környékének ügyesbajos dolgait sem, köztük a Velencei-tavi Vízi Sportiskola sorsát, vagy éppen a körzet déli településeinek, például Daruszentmiklósnak, Mezőfalvának, Előszállásnak a problémáit. Visszatérve a kultúrát érintő kérdésekre: valóban óriási gond, hogy nem történt meg az irodalmi intézményrendszer kárpótlása és konszolidációja, erre még a most

felálló új művészeti akadémia sem fog megoldást nyújtani. Az Írószövetség székházának a szervezet tulajdonába adásáért másfél éve küzdök, s ebben egyébként Szócs Géza államtitkár is mellém állt. A bürokrácia útvesztőiben azonban nehezen haladunk előre, pedig a miniszterelnök úr egyértelmű támogatásáról biztosított. Szükség is van a támogatásra, főleg ha arra gondolunk, hogy a diktatúra bukása utáni években mindenki megkapta vagy visszakapta a székházát, a Magyar Újságírók Országos Szövetsége éppen az első Orbán-kormány idején. Azóta már el is adták az Andrassy úti palotát. Az Írószövetség székháza bizonyosan nem jutna erre a sorsra: az '56-os események miatt olyan erős az írók érzelmi kötődése a Bajza utcai épülethez, hogy sosem költözne ki belőle. De nemcsak az újságírók kapták meg az ingatlanjaikat. Ugyanez igaz az összes szakszervezetre, amelyek nem egy esetben elperelték az államtól azokat a palotákat, szakszervezeti üdülőként működő kastélyokat, amiket a kommunisták államosítottak, tehát nem volt mögöttük olyan kárpótlási jogalap, mint az írók esetében az IGE vagy más szervezetek vagyonekobzása. Székesfehérváron tagja vagyok a nagy múltú Vörösmarty Társaság elnökségének; a társaság abban a városi tulajdonú patinás épületben használhat egy irodát, amelyet még a háború előtt Széchenyi Viktor főispán adományozott nekik a magánvagyonából, azzal a megkötéssel, hogy ha nem a kultúra céljaira hasznosítják, akkor visszaszáll az adományozóra. Az épületet később államosították, a társaságot megszüntették. A rendszerváltozáskor az újjáalakult társaság természetesen nem kapta vissza az épületet, hanem ezen a régi jogcímen irodát és kiállítóhelyet kapott benne. Sok olyan példát lehetne felsorolni, amely a kulturális szer-

vezetek elmaradt kárpótlását igazolja. Ezt részben orvosolni kell, ám ebben a forráshiány most is megakadályoz bennünket. Egyébként bármilyen rossz is legyen a vélemény a kulturális élet szereplőiről – ezt olyan belső vitákban is tapasztaltam, mint amelyet az örökségvédelmi törvény módosításakor a régészeti feltárásokról folytattunk –, azt mindenki láthatja, hogy itt egy egzisztenciális értelemben nagyon lecsúszott rétegről van szó, akiket kötelességünk segíteni. Egyik beszélgetésünk alkalmával mondtam is a miniszterelnök úrnak, hogy ha igazak lennének azok a vádak, amiket például a múzeumigazgatókkal szemben megfogalmaztak, miszerint nagyon jól élnek az állami útépítések régészeti forrásaiból, akkor annak a házaikon, öltözőkódásukon, autóikon is látszódnia kellene. Az én múzeumigazgató barátaim, ismerőseim azonban nem szállnak ki olyan bőrlúszos luxus Audikból, mint a minap a Városligetben mellénk parkoló egyik szakszervezeti elnök.

– *Bővíthetők-e a Nemzeti Kulturális Alap forrásai? Az ötös lottó nyereményadójának 90%-a, rosszabb esetben 70%-a helyett célszerűbb volna a költségvetés bizonyos ezrelékében meghatározni az alapösszeget. Szerintem a vulgárisan giccsadónak nevezett bulváradó megszüntetése is hiba volt, vissza kéne állítani jóval szélesebb körben, mint annak idején működött. Mindenképpen növelni kéne az alapösszeget, mert a feladatokhoz képest elenyésző.*

– Egyrészt az NKA forrásai nem csökkennek, az összeg 2012-ben 10 milliárd forint felett lesz. Az ötös lottó nyereményadójának a ránk eső része továbbra is 90% lesz; voltak ugyan olyan törekvések, hogy ez 70%-ra csökkenjen, de a miniszterelnök úr ebben is támogató, természetesen nemcsak engem, hanem a

magyar kultúra ügyét is. Mindezen túl jövőre lesz kulturális adó, amely a korábbi járulék mintájára fog működni: 25%-os mértékű terhet kell megfizetniük a pornográf kiadványok kiadóinak, amivel visszaállítjuk a 2009-ben eltörölt terheket. Ezért sokan bírálják bennünket, engem is neofita göggel vádolva, szembesítve azokkal az egykori verseimmel, amelyekben obszcén kifejezéseket használtam. Érdekes, miként ér össze ezekben a bírálatokban a szélsőjobb névtelen, sunyi „újságíróinak” és az Orbán-, illetve Fidesz-fóbiájukon túllépni képtelen, kifejezetten intoleráns liberális megmondóembereknek a tevékenysége. A pornográfiát sújtó kulturális adóval nem akarunk erkölcsösösködni, pusztán azt mondjuk, hogy akik ilyen kiadványokat készítenek, a hasznukból finanszírozzák a valóban igényes kulturális termékeket, azaz pontosan a giccsadó logikája és nem a népnevelés szándéka vezérelt bennünket. Ez a forrás is az NKA-t fogja gazdagítani, bár tartok tőle, ahogy 1993 és 2009 között, úgy 2012-től is könyvelőirodák fognak szakosodni az adóelkerülés módszereinek kifejlesztésére. A művészmozik és a vidéki kis mozikat is támogatni kívánjuk, ezért 3%-os mértékű, a filmvetítés jegyárbevételét sújtó kulturális adó is lesz, az így befolyó legalább 300 milliós forrást pedig meghívásos pályázati formában fogja az NKA szétosztani. Bírálják bennünket azért, mert a művészmozik is befizetők lesznek, de ahogy korábban a kulturális járulék esetében a kedvezményezett is befizetők voltak, úgy most sem tudunk jogszabályi mentességet adni a támogatni kívánt moziknak. Ennek egyrészt az az oka, hogy nemcsak az artmozi-rendelet hatálya alá tartozó helyeket akarjuk segíteni, hanem más kisebb vidéki

mozikokat is, másrészt az, hogy egy ilyen szétválasztás csak bonyolítaná a rendszert. Tehát az art mozik is be fognak fizetni 3%-ot, de annál sokkal többet kapnak majd vissza a befolyt adó újraelosztásánál. Fontos megemlíteni továbbá azt az adótörvény-módosítási javaslatot, amely szerint az NKA-t támogató cégek jelentős adókedvezményhez juthatnak; ez az első lépés annak az állami koordinálással működő nagy magánmecenatúra-programnak a beindítása felé vezető úton, amelynek célja a kultúra támogatásának polgári erénnyé, akár egyfajta divattá tétele. Ahogy Lázár János frakcióvezető is megfogalmazta az egykori nagy műgyűjtő, Nemes Marcell kiállításának megnyitóján a Szépművészeti Múzeumban: a rendszerváltozás nyerteseinek, a magyar tőkés rétegnek is felelőssége a magyar kultúra életben tartása, támogatása, megszerzett javaik egy részének a közösség érdekében való kamatoztatása.

– *Az Alap rendelkezésére álló összeg felosztása számomra teljesen érthetetlen. Hogyan lehetséges, hogy az irodalomra csupán 5% jut, amikor az irodalom egyébként az egyetlen művészeti ág, amelynek nincsen felsőoktatási intézménye, jóformán semmilyen intézményfenntartó forrást nem biztosít számára az állami költségvetés?*

– Ez így nem pontos. Az állam nagy közintézményei között ott találjuk a sok százmillióval finanszírozott Petőfi Irodalmi Múzeumot is. Az irodalmi szervezetek, köztük a Magyar Írószövetség is a kulturális államtitkárság forrásaiból kapja a működési támogatását. Ugyan ez nagyon kevés, de a MAOE támogatása mellett az irodalmi szervezetek finanszírozása magasabb, mint például a táncos vagy színházi szervezeteké. Jövőre ez még több lehet, ha a Parlament támogatja azt a módo-

sító indítványomat, hogy az Írószövetség működési forrásaira 35 milliót kapjon, s legyen 100 millió forint a közkönyvtári kölcsönzési jogdíj korábban már eltolt bevezetésére, amely pénz szintén az irodalmat fogja segíteni. Az NKA Szépirodalmi Szakmai Kollégiumában 2010-ben programokra, ösztöndíjakra elkötött 104 millió forint valóban kevés, még akkor is, ha mellé tesszük a 110 milliós folyóirat-támogatást. Ezen mindenképpen változtatni kell, de csak óvatosan és megfontoltan, mert az örökségvédelmi vagy a levéltári szakemberek ugyanígy joggal keveslik a saját forrásaikat.

– *A nemzeti elkötelezettségű mai magyar irodalom társadalmi jelenlétének két terepe maradt – miután a napilapok, a rádió, a tévé, a film és a színház is látványosan elfordult tőle –, a folyóirat és a könyv. A folyóirat-kérdéssel kezdeném, mivelhogy ez volna az elsődleges irodalmi műhely, a tanulás és a minősítés terepe. Hosszú szakmai harcok eredményeként kialakult a tévesen hosszú távúnak nevezett – hároméves – szerződések rendszere, amely elvileg az évtizedek óta folyamatosan havi rendszerességgel megjelenő irodalmi lapokat érintette. Természetesen a kiválasztás nem volt teljesen elfogulatlan, bekerült a körbe újonnan alapított lap is, pártalapítvány kiadványa is, de a többség jogosan jutott legalább rövidtávon tervezhető forráshoz. Jankovics Marcell ezt a rendszert megkérdőjelezte, kilátásba helyezte megszüntetését. Mi ebben a kérdésben a véleményed, maradnak a hároméves szerződések, vagy visszatérünk az évente – mindig késve – meghozott döntések bizonytalanságához?*

– A kiszámíthatóság híve vagyok, már írószövetségi titkárként számos területen a több éves pályázatok kiírását szorgalmaztam. Tehát

akár a könyvkiadói programokra, akár a folyóirat-kiadásra, akár a nagy kulturális fesztiválokra gondolkodok, szerintem szükség van hosszabb kifutású pályázatokra. Azok az elfogultságok, amelyeket említettél, csak részben kezelhetők, de egy biztos: az irodalmi és a folyóirat-pályázatok esetében a jelenleginél jóval kiegyensúlyozottabb döntéshozatalra van szükség, nem szeretném, ha bárki azért kerülne hátrányba, mert konzervatív. Erre eddig jócskán találtunk példát, nemcsak a források elosztásánál, hanem máshol is. A többségtől joggal várnak el önmérsékletet és méltányosságot, még akkor is, ha az ember nagyon nehezen nyeli le azokat a méltatlanságokat, amiket folyamatosan meg kell élnie. Gondoljunk csak az olyan esetekre, mint amilyeneket a jelentős mennyiségű közpénzből működtetett Digitális Irodalmi Akadémiánál tapasztalhattunk, legyen szó akár Szilágyi István több éven át tartó mellőzéséről, akár az ideai tagbővítéséről. Az 1962-ben született Darvasi László kiváló író, ugyanakkor a nagyszerű írónak, költőnek, az idén hetvenéves Buda Ferencnek a megválasztása lett volna méltányos, Darvasi jónéhány év múlva is ráért volna DIA-tag lenni. Azt az eleganciát várják el tehát tőlünk, amit mi ritkán tapasztalunk, ugyanakkor én kultúrpolitikusként azt vallom, hogy a személyes ízlésem vagy a baráti, kapcsolati hálóm nem írhatja felül a pártatlan és kiegyensúlyozott támogatási rendszer kiépítésének jogos igényét.

– *A jelenlegi folyóirat-támogatás mértéke a hároméves szerződések esetén 50%. A vidéki – többnyire megyeszékhelyen megjelenő – lapok hiányzó 50%-át az önkormányzatok adják össze. A főváros megszüntette folyóiratalapját. (Mondják, forduljunk a magánmecenatúrához. De*

hát részben ez is állami, mint a például MOL, amely két irodalmi lapot támogat nyilvánosan: a Holmit és a Mozgó Világot – az előbbi a Soros Alapítvány, az utóbbi Gyurcsány Ferenc Táncsics Alapítványának szellemét képviseli.) Aki kívül esik ezen a körön, annak vége?

– A főváros a Demszky-érában több formában támogatta a neki tetőző kulturális lapokat, például a Pro Cultura Urbis Alapítványon keresztül. Még hozzá azokat periodikákat, amiket az NKA és a Soros Alapítvány is megsegített. A főváros most nagyon nehéz helyzetben van, ennek ellenére fontos volna, hogy Tarlós István is támogasson néhány szellemi műhelyt, hogy a versenyhátrány végre azonos pályán küzdő felek egyenlő esélyeivé alakuljon át. A MOL-ban az állam jelentős tulajdonrészét vásárolt, ami elég indok arra, hogy az ne egyoldalúan támogasson folyóiratokat; szerintem jó volna, ha például a Kortárs, a Magyar Napló vagy éppen a Kommentár megjelenéséhez is hozzájárulna.

– *Jelenleg nem lehet elszámolni a folyóirat-kiadás költségeinek jelentős részét. Például a kiadói munkát végző dolgozók, szerkesztők, adminisztrátorok (munkaidejük jelentős részét az NKA által fölöslegesen gerjesztett bürokratikus teendők emésztik föl) bérét. Miért kell mindenkinek kényszervállalkozóvá válnia? Aztán mi van a kiadói rezszel: villany, fűtés, lakbér, telefon, posta?*

– A pályázatoknál van elszámolható rezsi, jelenleg 5%. Érdekes módon sokan még ezzel a lehetőséggel sem élnek. Azon el lehet gondolkodni, hogy egyes pályázatok esetében bővítsük az elszámolható tevékenységek, szolgáltatások és díjak körét, de ebbe a munkabér már csak a jogszabályi korlátok miatt sem fog beleférni.

Az egyébként sem várható el, hogy mindent az állam finanszírozzon. A lapár- vagy az esetleges hirdetési bevételből és a máshonnan kapott támogatásokból is lehet munkabért fizetni.

– *A támogatás összege a valós költségekhez arányítva évről évre csökken. A folyóiratok a honoráriumokon spórolnak. A Magyar Napló is az elmúlt tíz év alatt a felére volt kénytelen csökkenteni a honoráriumkeretét, és még így is a jobban fizető irodalmi folyóiratok között szerepel. Meg kellene állítani ezt a folyamatot. Sokan Amerikára hivatkoznak, hogy ott is így van. Igen. Részben. De vannak jól fizető lapok is. Másrészt a színvonalasabb lapok közlései egyetemi alkotó írást (creative writing) oktató szerződésekhez, azaz irodalmi megélhetési forráshoz juttathatják az írókat. Erre nálunk semmi remény. Szerintem első körben inkább a honoráriumkérdéssel kellene valamit kezdeni. De mit?*

– Az Egyesült Államokéhoz hasonlítani a magyar kulturális folyóiratok „piacát” értelmetlen dolognak tűnik. A magyar egy kicsiny nyelvi közösség: az a szak tudományos folyóirat, amely az angol nyelvi közegben négy- vagy ötezer példányban el tud kelni, azaz minimum rentábilis tud lenni, az nálunk pár száz példánynál többen nem tud megjelenni. Éppen ezért van az államnak felelőssége ezen műhelyek fenntartásában, hiszen a magyar nyelv és a magyar kultúra jövője szempontjából sem mellékes, hogy valamennyi tudományos területet tudjuk-e az anyanyelvünkön művelni. A piac kizárólagosságát hangoztató kiadók, melyek részben adnak is ki az üzleti bevételeik terhére profitot nem hozó, értékes könyveket, teljes egészében sosem fogják átvállalni annak a területnek a munkáját, sőt misszióját, amely-

nek eredményeképpen még ma is viszonylag gazdag a szellemi életünk ezen tartománya. A honoráriumok ügyének megoldása nem az állam feladata, pontosabban csak annyiban, hogy lehetőséget ad arra: a pályázati támogatásokat szerzői díjakra is fordíthassák. Ez a lehetőség most is megvan, más kérdés, hogy elég-e erre a támogatás. Jelentős jogszabály-módosításra azonban nincs szükség. Azt viszont a folyóiratok szerkesztőinek is át kell gondolniuk, hogy milyen mértékben és meddig kívánják megtartani lapjuk print változatát. Fájdalmasan hangzik, de egyes műhelyeknek érdemes lesz teljes egészében átállniuk a nyomtatotról az online kiadásra. Azt is elképzelhetőnek tartom, hogy egyes lapoknál ezt az átállást úgy támogatjuk, hogy a nemzeti könyvtári rendszerre való tekintettel segítjük a példányszámú digitális nyomtatással előállított lapkiadást, miközben a fő megjelenés már az elektronikus formátum. Az új, nemsokára hatályba lépő köteletpéldány-rendelet az ISBN-számmal rendelkező, nyomtatásban megjelenő könyvek esetében már kötelezővé fogja tenni az OSZK és a Magyar Nemzeti Digitális Archívum (MaNDA) számára a pdf-formátumban történő köteletpéldány-beszolgáltatást, természetesen figyelemmel a szerzői jogokra és a kiadók piaci érdekeire. Ezt a folyóiratok esetében nem tudjuk jogszabályi szinten megoldani, mert a napilapok ugyanúgy ISSN számmal rendelkező időszak kiadványok, mint az Új Művészet vagy a Természetbúvár. Ugyanakkor az NKA-nál felálló új folyóirat-kollégiumnál a pályázatok kidolgozásába már bevonhatjuk a MaNDA-t, és ösztönözhetjük azt a digitális átállást, amely egyszerre teremt lehetőséget több olvasó elérésére, a nyomdaköltség megtakarítására és a

honoráriumkeret növelésére. Azért mondtam, hogy ez fájdalmas döntés lesz, mert én is hosszasan tudom szagolgatni a nyomdából frissen megérkezett könyvem; mi, akik a papíralapú irodalmi kultúrában szocializálódtunk, valószínűleg egész életünkben a könyv és a folyóirat bővületében fogunk élni, ugyanakkor haladnunk kell a korrallal, és az irodalom rezervátumba zárása helyett újabb olvasók megnyerése, a magyar irodalom értékeinek a megőrzése a feladatunk. Ez pedig a jövőben elsődlegesen az internethez fog kötődni.

– *A marketingtevékenységre sincs pénz. Filmforgalmazási alap van. Irodalomforgalmazási nincs. A Folyóiratok Háza program értelmetlen pótcselekvés. Valamit ezen a téren is ki kéne találni. Hiszen minél többen vásárolják meg a folyóiratokat, annál kedvezőbbé válnak a kiadási feltételek, és legalább az inflációkövetés erejéig növekedhetnének a honoráriumok. Nem mellékesen pedig a jelenleginél sokkal több olvasóhoz juthatna el a mai magyar irodalom üzenete.*

– A filmeseket is érdemes volna erről megkérdezni. Magyarországnak legalább akkora szüksége lenne egy új filmforgalmazási stratégiára, mint a magyar könyvkultúra értékeinek külföldi megjelentetésére. A magyar filmgyártás romokban hever, akár a dokumentumfilmekre, akár a művészfilmekre, tévéjátékokra, akár a kommersz játékfilmekre gondolunk. Nincs megoldva a hazai filmforgalmazás, és még inkább hiányzik a magyar film állami segítséggel történő európai és tengerentúli forgalmazása. Vannak jó, részben adaptálható példák, akár a cseheké, akár másoké, de most tárgyaljuk az új filmtörvényt, ami nagymértékben változtathat ezen a helyzeten. Ha a képzőművészeket kérdeznénk meg, ők is arról panaszo-

kodnának, hogy az államnak két évtizede nincs három értelmes gondolata a magyar műkereskedelemtől, főleg a kortárs magyar művészek európai és egyesült államokbeli pozicionálásáról, ami egyébként nagyon nagy baj. Én egyébként azért sem szeretem az ilyen szembeállításokat, mert abból a hibás gondolatból indulnak ki, hogy kicsi a torta, és abból kell „magunknak” minél nagyobb részt kiharcolnunk a többiek rovására. Ez nem jó, mert éppen hogy a torta növelése a célunk. Ráadásul ez a gondolkodásmód a szolidaritás hiányát mutatja meg, ami éppen a kultúra egészének az egyébként is gyenge érdekérvényesítő képességét rombolja le. A kultúra szereplőinek, a különféle művészeti ágak képviselőinek össze kell fogniuk, máshogy nem fogunk eredményt elérni. Ennek érdekében tartottuk meg október végén a Parlament Felsőházi termében azt az elmúlt két évtizedben példa nélküli nyílt napot, amelynek a hazai kulturális ágazat állapotfelmérése volt a célja.

– *A könyvtámogatás rendszere talán még a folyóirat-támogatásénál is zavarosabb és önellentmondásokkal terhesebb. Ma egy kiadó – átlagosan – három címmel pályázhat függetlenül attól, hogy öt, tíz vagy éppen tizenöt kiadásra érdemes kéziratot rendelkezik, vagy csupán eggyel, vagy eggyel sem. Amikor megszületik a döntés, és esetleg kiderül, hogy a kiadó által legjobbnak ítélt kéziratok nem kaptak támogatást, a kiadó az általa jobbnak tartott kéziratokat visszahagyja, és a kevésbé fontosat jelenti meg. Szellemi műhelyből egyszerű technikai kivitelezővé degradálódik. Miért nem lehet a kiadót szellemi műhelyként kezelni? Miért nem lehet kiadói programmal pályázni, és ha a bíráló bizottság felére csökken a kért támogatási összeget,*

miért nem döntheti el a kiadó, hogy az általa beterjesztett terv melyik – általa legfontosabbnak ítélte – részét kívánja megvalósítani?

– A könyvtámogatás rendszerét teljes egészében át fogjuk alakítani; ezt már előre jelzi, hogy 2012-től az NKA-nak önálló könyvkiadás-támogatási kollégiuma lesz. A korrigálásra szoruló Márai-programot is ez a kuratórium viszi majd tovább, ugyanis fölösleges a két ideiglenes testület. A legfontosabb cél az, hogy az állam által támogatott könyvek eljussanak az olvasóhoz, pontosabban az olvasókat megszólítani képes közkönyvtárhoz. Tehát a jövőben nem fogunk úgy könyvet támogatni, hogy az évekig, évtizedekig a kiadók raktárában porosodhasson. Tervezzük több éves kiadói programok vagy éppen a tudományos könyvkiadás támogatását. A pályázatási és az elszámolási rendszeren is egyszerűsíteni kell, bár a minden területen hatalmassá duzzadt bürokrácia ereje miatt ez nem lesz egyszerű feladat.

– Az írói életpálya-modell kérdését is figyelembe kellene venni. Írók és irodalmi művek sorsát együtt kellene alakítani. A képlet egyszerű, sok országban alkalmazzák. Nálunk kuratóriumi tárgyaláson az az abszurd nézet is elhangzott, hogy ha valaki egy mű megírására ösztöndíjat kapott, a megjelentetésére már ne kapjon támogatást, tehát rejtjük el azt az értéket, amelynek megszületésére pénzt áldoztunk. Éppen fordítva kellene gondolkodni. A recept külhoni példák alapján készült és pofonegyszerű: első lépésként ösztöndíjjal kell támogatni a (folyóirat-közlések alapján erre érdemesnek bizonyult) szerzőket, azután az így megszületett művet meg kell jelentetni, végül pedig könyvtári megrendelésekkel, író-olvasó találkozók-kal, reklámmal a mű piacra kerülését is segíteni kell. Tehát az egész

alkotási és szocializációs folyamatot együtt kell építeni. Látsz-e ennek a modellnek a bevezetésére lehetőséget?

– Valóban komplex folyamatról beszélünk, ezért, mint azt az előbbi válaszomban már jeleztem, a kiadói és a könyvtári támogatást csak abban az esetben látom szétválaszthatónak, ha a könyvtárakat abban akarjuk segíteni – s ezen keresztül a kiadókat is –, hogy az egyébként közpénzzel nem támogatott könyvekből is vásárolhassanak. Ha viszont a kiadó kész kézirattal pályázik, akkor mindenképpen össze kívánjuk kötni a támogatását a könyvtári rendszer támogatásával: a közpénzért cserébe a kuratórium által megszabott mennyiségű könyvet át kell adnia, ami a kiválasztott közkönyvtárak állományát fogja gyarapítani. Ennek számítási alapja a kötet tervezett bolti ára lehet, a rendszer működtetésébe, a logisztikai háttér biztosításába pedig a Könyvtárellátót kell bevonnunk, hiszen így a közpénzből finanszírozott kötetek terjesztésének a haszna is az államnál maradhat. Az ösztöndíjak esetében viszont nem kell ilyen szoros kapcsolatnak lennie a kiadási támogatással. Attól még, hogy egy adott szerző alkotói ösztöndíjban részesült, az ennek köszönhetően megszületett kéziratot a kiadó bátran pályázhat kiadási támogatásra, legfeljebb azt érdemes kikötni, hogy ebben az esetben a kiadónak az elnyert támogatás terhére ne kelljen honoráriumot fizetnie a szerzőnek.

– Végezetül visszatérve bizottsági elnöki szerepedhez, mit gondolsz, feloldódhat-e a nemzeti elkötelezettségű magyar irodalom médiablokája? Eddig mi egyetlen kedvező gesztust tapasztaltunk: a közszolgálati rádió befogadta Versmaraton című költészetnap rendezvényünket. Számíthatunk-e további enyhü-

lésre? És egyáltalán, mitől függ a médiajelenlét, mert hogy – ritka kivételektől eltekintve – nem a minőségtől, az egészen biztos?

– Bár vitathatatlan, hogy egyes szerzői csoportok médianyilvánossága nagyon is különböző volt az elmúlt években, a médiablokád talán túlzó kifejezés. Arra a jelenségre is figyelniünk kell, hogy az egész magyar irodalom kezd kiszorulni a médiából. A Versmaraton sikere pedig nem csupán a közmédiium vezetésének az – egyébként jó irányú – változását jelzi, hanem azt is, hogy a Magyar Napló szerkesztői és a Versmaraton szervezői egyre jobban értik a média logikáját, és nem ülnek ölbe tett kézzel a cigarettafüstös szerkesztőség mélyén, nem nosztalgizálnak az irodalom hetvenes évekbeli szerepéről, nem kiáltják ki magukat a nemzeti irodalom egyedüli hiteles fórumának, és nem várják, hogy az újságírók rájuk nyissák az ajtót azzal, hogy ugyan, gyertek már felolvasni a rádióba. Ti is rájöttetek, hogy az irodalmi arisztokratizmust magunk mögött kell hagynunk; hogy egy új világban, egy olyan mediatizált térben élünk, ahol a média nem fog a mi elvárásainkhoz igazodni, hanem nekünk magunknak kell felhívniunk a médiumok és a rajtuk keresztül a médiafogyasztók figyelmét a saját klasszikus értékeinkre, az írott szó erejére, a magyar költészet csodájára. A mediatizált kor működési mechanizmusainak a megértése és kihasználása nem pusztán az általad sérelmezett médiablokád feloldásában segíthet, hanem „a nemzeti elkötelezettségű magyar irodalom” térnyerésében is. Ebben persze a politika is nyújthat segítséget, ám annak a kifejtése, hogy én mit tartanék egy még csak a vágyainkban létező új magyar közszolgálatosság lényegének, az messze túlfeszítené ennek a beszélgetésnek a kereteit.

Oláh János